

Marjeta Šušterčič: Poenotenje bibliografske obdelave rokopisnega gradiva v slovenskem knjižničnem sistemu

Marjeta, v NUK je bila ustanovljena delovna skupina za pripravo osnutka pravilnika Obdelave novodobnega rokopisnega gradiva, zapuščinskih fondov in tvorjenih zbirk v slovenskih knjižnicah. V okviru delovanja knjižnic je bilo v preteklosti že nekaj pobud (v letu 2019 smo o tem brali tudi v Knjižničarskih novicah) za pripravo navodil in poenotenje bibliografske obdelave rokopisnega gradiva. Kakšen je bil glavni motiv oziroma namen skupine, katere vodja ste?

Ja, res je. Iz slovenskih knjižnic so že nekajkrat prišle pobude za pripravo navodil za bibliografsko obdelavo novodobnega rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk; kot ste omenili, nazadnje v lanskem letu, ko je bilo tej tematiki namenjeno celodnevno srečanje v Knjižnici Ivana Potrča na Ptuju. Na njem so poleg knjižničarjev, ki na tak ali drugačen način obdelujejo tovrstno gradivo, sodelovali tudi kolegi iz naše knjižnice. S srečanja je bil kot sklepni dokument poslan *Javni poziv k čimprejšnji izdelavi smernic za sistematično in enotno bibliografsko obdelavo rokopisov in zapuščin v slovenskem knjižničnem sistemu*. Predvsem je bil naslovljen na NUK, prejeli pa so ga tudi na Ministrstvu za kulturo, v Združenju splošnih knjižnic

in v IZUM-u. In prav je tako, saj ne le, da je NUK matična knjižnica za prav vse slovenske knjižnice, tudi po Zakonu o knjižničarstvu (čl. 33 in 47) je ena naših pomembnih nalog, da »opravljamo naloge za nacionalni vzajemni bibliografski sistem« in skrbimo za »razvoj osnov vzajemnega kataloga v sodelovanju s knjižničnim informacijskim servisom«.

Na poziv se je lani jeseni odzvalo naše vodstvo (ravnatelj Viljem Leban in pomočnica ravnatelja za vodenje strokovnega dela dr. Ines Vodopivec) in se odločilo, da oblikuje skupino za pripravo omenjenega dokumenta. Tako je ravnatelj konec leta ustanovil delovno skupino za pripravo pravil za bibliografsko obdelavo novodobnega rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk z namenom pripraviti enotna strokovna pravila za urejanje, sortiranje, zaščito in hranjenje tovrstnega gradiva, za določanje relevantnih podatkov o gradivu ter pravila za njegovo bibliografsko obdelavo. Priprava tovrstnih pravil je bila res nujno potrebna, saj je rokopisno gradivo edina vrsta gradiva v knjižnicah, za katero vse do sedaj ni bilo enotnih strokovnih usmeritev za bibliografsko obdelavo na nacionalni knjižnični ravni.

Mojca Trtnik

Narodna in univerzitetna knjižnica
mojca.trtnik@nuk.uni-lj.si

Omogočeno bo povezovanje podatkov in izboljšana uporabniška izkušnja – boljše bodo možnosti iskanja in identifikacije gradiva, s tem pa tudi dostopnost do gradiva, seveda v skladu z zahtevami zaščite in varovanja.

To je kompleksna naloga – na kakšen način ste se lotili dela in kdo vse je pri tem sodeloval?

Delovna skupina je štela pet članov. Bila sem imenovana za vodjo skupine, čeprav sem bila takrat še v oddelku Nacionalni bibliografski center, pred tem pa v oddelku Slovenska bibliografija, in do tedaj nisem imela izkušenj z gradivom, ki ga v NUK-u hrani Rokopisna zbirka. Zavedala sem se, da me čaka veliko dela, hkrati pa mi je naloga, ki mi je bila zaupana, predstavljala zanimiv izziv. Poleg tega sem že pred tem razmišljala, da bi v službi izstopila iz t. i. cone udobja v oddelku, v katerem sem bila preko dvajset let, vse od zaposlitve v NUK, in se lotila nečesa novega.

V skupino so bili imenovani še Alenka Bagarič (Glasbena zbirka), Matjaž Lulik (Rokopisna zbirka), Veronika Potočnik (Zbirka drobnega tiska in sive literature) in Valentina Velkavrh (Nacionalni bibliografski center). Člani skupine so bili izbrani predvsem na osnovi znanja in preteklih izkušenj – glede na poznavanje gradiva v posebnih zbirkah in izkušnje z njegovo obdelavo ter glede na poznavanje sodobnih katalogizacijskih načel in najnovejših mednarodnih standardov v katalogizaciji.

V prvi fazi našega dela je bilo treba predvsem čim bolj spoznati rokopisno gradivo in se seznaniti z njegovimi zakonitostmi, saj gre za zelo specifično in raznoliko vrsto gradiva, ki ga resnično težko primerjamo z drugimi vrstami knjižničnega gradiva.

Pri obdelavi rokopisnega gradiva in zapuščin je obdelava gradiva drugačna od tradicionalne obdelave monografske publikacije. V čem se razlikuje in predvsem koliko časa nam vzame obdelava neke zapuščine?

Bibliografska obdelava novodobnega rokopisnega gradiva in zapuščin se res precej razlikuje od obdelave npr. monografske ali serijske publikacije ter tudi od ostalih vrst gradiva. Predvsem je pomembno zavedanje, da je to zelo specifično, enkratno, lahko rečemo kar unikatno gradivo. To pomeni, da niti

Pravila so zastavljena tako, da bo prav vse rokopisno gradivo, od najboljše zapuščine ali arhiva pa vse do posameznega dokumenta, možno popisati v sistemu COBISS.SI.

dve zapuščini ali dve posamezni enoti rokopisnega gradiva nista in tudi ne moreta biti enaki. Vsaka knjižnica ima npr. v okviru zapuščine specifičen fond s povsem unikatnimi dokumenti. Tudi med seboj tovrstno gradivo težko primerjamo. Že pri sortiranju in urejanju se prilagodimo vsakemu fondu posebej, saj je gradivo v zapuščinah, osebnih in družinskih arhivih pa v arhivih korporacij (najrazličnejših institucij in društev) zelo raznoliko. Nekdo, ki se s tem še ni srečal, si le težko predstavlja, kaj vse najdemo v njih. Ob vsem naštetem si lahko predstavljate, da je tudi obdelava tega gradiva zelo specifična in težko primerljiva z obdelavo ostalih vrst knjižničnega gradiva. Tudi časovno je nemogoče opredeliti, koliko časa bomo potrebovali za neko zapuščino. Predvsem je to odvisno od tega, kako obsežna je zapuščina in v kolikšni meri je bila ob prevzemu že urejena. Naj za ilustracijo povem, da zelo obsežne zapuščine urejamo več kot leto dni, lahko tudi več let, pa smo v tem času dokumente in gradivo v njej šele uredili. Po tem sledi bibliografski opis in navajanje podatkov o zalogi. Koliko časa bomo porabili za ta del, je odvisno tudi od tega, kako podrobno bomo gradivo popisali.

Ste pri pisanju pravilnika imeli v mislih tudi knjižničarje domoznance, ki se v knjižnicah največkrat srečujejo s tovrstno problematiko?

Seveda, saj so najglasnejši pozivi k ureditvi te problematike na nacionalni ravni prišli prav iz vrst knjižničarjev v domoznanskih oddelkih knjižnic. Pri pisanju pravil za obdelavo rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk smo prav pri vseh poglavjih v največji možni meri upoštevali tudi potrebe knjižničarjev domoznancev. Prav zato pravila dopuščajo več možnosti in načinov, kako pristopiti k obdelavi zapuščine. V knjižnicah se bodo lahko odločili, kako natančno oziroma podrobno bodo bibliografsko obdelali neko zapuščino, arhiv, tvorjeno zbirko – odvisno od pomembnosti in obsežnosti gradiva, kadrovske možnosti, predvsem pa od potreb uporabnikov. Tudi popolnost opisov bo lahko različna, odvisno od namena kataloga in potreb uporabnikov po dostopanju do gradiva, kot tudi od nabora podatkov, ki jih imamo na voljo.

Naj na tem mestu omenim, da sem prav zato sodelovala na letošnjem festivalu domoznanstva Domfest 2020, ki je bil posvečen posebnim knjižničnim zbirkam. Žal se letos zaradi znanih omejitev nismo mogli srečati »v živo«. Srečanje je v organizaciji Mestne knjižnice Kranj zato potekalo na spletu in vsi udeleženci smo na njem kratko predstavili svoje prispevke, ki so v daljši različici izšli v zborniku *Posebne domoznanske zbirke: izzivi in priložnosti*.

Ste se zgledovali po kakšnem že obstoječem pravilniku za tovrstno gradivo?

Seveda, saj podobni pravilniki že obstajajo. Deloma smo se lahko zgledovali po standardu, ki se uporablja v arhivistiki in se imenuje ISAD (International Standard for Archival Description), predvsem pri nivojskem opisu zapuščin in nekaterih elementih bibliografskega opisa, in pa po novem konceptualnem modelu za opis arhivskega gradiva Records in Contexts (RIC). Z upoštevanjem teh standardov in prakse pri opisovanju arhivskega gradiva smo, predvsem z nivojskim opisom, poskušali doseči čim preglednejši bibliografski opis tudi za arhivskemu gradivu sorodno knjižnično gradivo.

■ **Marjeta Šušterčič je zaposlena v Narodni in univerzitetni knjižnici v Oddelku knjižničnih zbirk s strokovnim nazivom bibliotekarski specialist. Vrsto let je delala v Oddelku Slovenska bibliografija. Aktivna je bila predvsem pri razvoju katalogizacije sestavnih delov, sodelovala je tudi pri izobraževanju knjižničarjev. Bila je članica Komisije za katalogizacijo in več delovnih skupin (prenova postopkov vsebinske obdelave gradiva, razvoj katalogizacije, razvoj tekoče in retrospektivne bibliografije). V zadnjem letu je vodila delovno skupino za pripravo osnutka Pravil za obdelavo rokopisnega gradiva, zapuščinskih fondov in tvorjenih zbirk. Foto: osebni arhiv**

Poleg tega smo nekatere rešitve našli v pravilniku za nemško govorno območje (Nemčija, Avstrija, Švica) RNAB, ki velja tako za knjižnice kot za arhive. A predvsem so seveda upoštevani bibliotekarski standardi ISBD in RDA ter konceptualni model IFLA Library Reference Model (IFLA LRM).

Ali lahko izpostavite najpomembnejše smernice pravilnika. Bomo po novem knjižničarji rokopise in zapuščinske fonde popisovali v

vzajemnem knjižničnem katalogu Cobib?

Kot rečeno, je glavni namen pravil podati enotne usmeritve za urejanje in obdelavo novodobnega rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk na nacionalni ravni, na osnovi katerih bodo knjižnice lahko enotno in pregledno katalogizirale ali fond kot celoto (npr. zapuščino) ali njegove posamezne vsebinsko zaključene dele (npr. osebne dokumente, fotografije, pisma ipd.) ali posamezne dokumente (posamezno pismo, fotografija, partitura ...), ki lahko so ali niso del obsežnejšega fonda. Omogočeno bo povezovanje podatkov in izboljšana uporabniška izkušnja – boljše bodo možnosti iskanja in identifikacije gradiva, s tem pa tudi dostopnost do gradiva, seveda v skladu z zahtevami zaščite in varovanja. Pravila so zastavljena tako, da bo prav vse rokopisno gradivo, od najobsežnejše zapuščine ali arhiva pa vse do posameznega dokumenta, možno popisati v sistemu COBISS.SI.

Brez podpore IZUM-a pri tako velikem projektu ne gre. Ste se že uskladili glede implementacije ali vas ta naloga še čaka? Kdaj je predvideno, da pravilnik ugleda luč sveta oziroma v kateri fazi je trenutno?

Seveda bo v nadaljevanju podpora kolegov iz IZUM-a nepogrešljiva. Usklajevanje z njimi in implementacija nas še čakata, zato so pravila še v fazi osnutka. So pa v IZUM-u že seznanjeni z njimi in pričakujemo, da bomo v kratkem, vsekakor pa še letos, pričeli usklajevanje. Potekalo bo v okviru novoustanovljene Komisije za razvoj strokovnih osnov vzajemnega kataloga, katere člani so prav kolegi iz NUK-a in IZUM-a, seveda ob sodelovanju članov skupine. Ko bo ta del končan, pride na vrsto implementacija, torej testni zapisi, pri katerih bomo videli, kakšna je uporabnost pravil in koliko nam je uspelo zajeti res vse potrebno za ustrezen in razumljiv bibliografski opis ter s tem identifikacijo gradiva. To bi morali končati v prvih mesecih naslednjega leta.

Sledilo bo še izobraževanje za vse, ki že imajo licenco za katalogizacijo v sistemu COBISS.SI in bodo katalogizirali tovrstno gradivo.

Vodenje tima nemalokrat prinaša trenutke radosti, ko skupaj najdete nove strokovne poti in tudi trenutke, ko se krešajo različna strokovna mnenja. Katerih trenutkov je bilo v vaši skupini več oziroma s kakšnimi izzivi ste se srečevali?

V skupini je bilo res vsakega nekaj, tudi zato, ker smo si člani med seboj zelo različni. Najbolj so se mnenja kresala v začetnem obdobju delovanja skupine in ozračje je bilo včasih kar zelo naelektreno. Vsak od nas je strokovnjak na svojem področju in čeprav vsi delamo v isti instituciji, je do sedaj vsakdo opravljal zelo specifično strokovno delo. A ko smo določene dileme razjasnili in uskladili razumevanje nekaterih pojmov, predvsem pa, ko smo delo razdelili glede na kompetence vsakega od nas, je delo dobro steklo in nalogo smo opravili v roku, ki je bil določen ob imenovanju skupine. Velik del nalog smo opravili v spomladanskem času, ko smo zaradi epidemije delali doma in se nekajkrat sestali na spletnih sestankih. Delali smo po načelu enakopravnosti, vsak član skupine je naredil tisto, kar najbolje zna. In vsak od članov skupine je svoj del naloge opravil odlično. Seveda se z nekom razumeš bolje od drugega, z nekom lažje uskladiš različna stališča, z drugim spet težje, a pomembno se mi zdi predvsem to, da nam je kljub vsemu uspelo delovati kot skupina in smo delo dobro opravili. S tako skupino bi si še želela sodelovati. Ko sedaj pogledam nazaj, se spomnim predvsem vsega pozitivnega, kar nam je prineslo delo v skupini. Pa saj to je dobra lastnost spominov – zapomnimo si predvsem dobre in lepe stvari. In prav je tako.●